

образования, Болонских принципов. Активное участие студентов в формировании и поддержании вузовской культуры – необходимое условие осуществления обучения, ориентированного на учащегося.

Исходя из вышесказанного, следует иметь в виду тот факт, что нет и не может быть готовых идей и решений, способных обеспечить качество образования в конкретном вузе. Опыт зарубежных вузов представляет большой интерес и нуждается в систематическом мониторинге, однако, насколько бы удачным ни был этот опыт, он не может быть механически внедрен в практику украинского вуза. Необходим его критический анализ с учетом специфики, приоритетов и стратегии развития учебного заведения.

Таким образом, внутривузовская культура качества образования – это постоянный поиск инновационных механизмов поддержки качества преподавания, максимально соответствующих целям профессионального и личностного роста самого преподавателя, потребностям студентов, стратегии развития вуза в целом и, в конечном счете, обеспечивающих высокое качество образовательных результатов.

Н. П. Гога

ПРАКТИЧНІ ТА НАУКОВІ НАПРЯМКИ ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ ПРОФЕСІОНАЛА В СУЧАСНОМУ ВНЗ

Система вищої освіти сучасної України постійно зазнає виклики часу. Серед найбільш важливих державних реформ було прийняття Болонської конвенції, яка була покликана змінити як формальну, так і змістовну структуру освітнього процесу, однак, на жаль, цілі Болонської системи в українських ВНЗ і досі знаходяться на початковій стадії реалізації.

Вищесказане підтвердилося проведеними з працевдавцями дослідженнями, які свідчать про відсутність зв'язку між

отриманою освітою та майбутнім місцем роботи. Дана ситуація обумовлена як соціально-економічними чинниками, так і недоліками в системі вищої освіти, зокрема при недостатній увазі до питань становлення особистості професіонала, в тому числі до формування професійної ідентичності майбутніх фахівців.

Проблема дослідження різних аспектів особистості професіонала достатньо докладно розглянута у вітчизняній та зарубіжній літературі.

Різні аспекти впливу навчання у ВНЗ на становлення особистості майбутнього фахівця розглядалися у роботах О. К. Дусавицького, О. П. Єрмолаєвої, Ф. З. Кабірова, К. М. Кавізіної, Л. Ф. Михальцової, Л. В. Кочневої, Г. С. Костюка, С. Д. Максименка, Г. В. Попової, О. Г. Солодухової, Ю. Л. Твердохвалової, О. Трухан, З. З. Утяганової, Т. Б. Хомуленко та інших.

Процес становлення професійної ідентичності представників різних спеціальностей вивчений у вітчизняній і зарубіжній психології нерівномірно. Найбільш детально вивчені питання, що стосуються становлення професійної ідентичності майбутніх психологів (І. П. Андрійчук, О. Ф. Бондаренко, Т. А. Вілюжаніна, Ж. П. Вірна, І. А. Гуляс, І. А. Дружиніна, Ф. З. Кабіров, І. М. Кирилюк, Н. О. Кучеровська, Є. Я. Лукаш, Н. В. Наумчик, Ю. А. Паськівська, Н. І. Пов'якель, Н. Ф. Шевченко та інші), але становлення професійної ідентичності студентів більшості спеціальностей гуманітарного профілю залишається нерозв'язаною проблемою у сучасній віковій та педагогічній психології.

Однією з базових проблем, котрі супроводжують процес становлення професійної ідентичності у студентів, є відсутність чітких уявлень про вимоги, які ставить професія до особистості фахівця.

Дослідження образів професіоналів – представників різних професій показали, що виділені студентами комплекси рис, які відображають уявлення про особистість професіонала в обраній ними сфері діяльності, лише частково співпадають з професіограмами та психограмами відповідних спеціальностей.

Проте виділені студентами-гуманітаріями характеристики особистості професіонала практично доповнюють професіограми,

що свідчить про достатню усвідомленість тих вимог, які їх майбутня професія висуває до фахівця. Характеристики, виділені студентами-фармацевтами, фактично утворюють паралельну професіограму, що свідчить про недостатню сформованість уявлень про особистість професіонала відповідного фаху.

Образ ідеального Я і себе як професіонала певного фаху більшості студентів, незалежно від напряму підготовки, спеціальності та статі, виявився андрогенним, що може сприяти більш гнучкому реагуванню майбутніх фахівців на вимоги працедавців і ринку праці, використанню ними широкого спектру методів спілкування та взаємодії. Універсальними характеристиками образу професіонала незалежно від профілю навчання є «здатність допомагати», «терпимість», «надійність». Для спеціалістів гуманітарного профілю характерні, перш за все, такі особистісні характеристики, які забезпечують успішність у міжособистісній комунікації.

Проблемною зоною є також формування уявлень про свою майбутню професійну діяльність і про її місце в баченні майбутнього. Але найбільш серйозною проблемою є низька значущість для студентів роботи за отримуваною ними у ВНЗ спеціальністю. Вирішення цієї проблеми вимагає цілеспрямованої та послідовної роботи всього педагогічного складу шкіл і ВНЗ, а також психологів, які працюють у системі освіти.

На подолання виявлених проблем спрямовані розроблені нами рекомендації.

1. Для педагогічного складу шкіл, шкільних психологів.

Вести в практику роботи шкільних психологів діагностування уявлень старших школярів про свій життєвий шлях і майбутній успіх з використанням методики «Символ життєвого успіху» та «Дослідження життєвого шляху». У старших класах школи впровадити цикли бесід і тренінгових занять з тем «Мое професійне майбутнє», «Я та моя майбутня професія» з використанням професійно-орієнтованих тестів і професіограм, що дозволить вибудувати ієрархію професійних знань, умінь і навичок, котрі вимагають подальшого розвитку в навчальній та позанавчальній діяльності.

2. Для професорсько-викладацького складу і психологів психологічної служби ВНЗ.

Організувати комплексну якісно-кількісну діагностику рівня розвитку професійних знань, умінь і навичок «на вході» та професійних компетенцій «на виході». При проведенні профорієнтаційних заходів у рамках ВНЗ акцентувати увагу на конкретних можливостях майбутнього працевлаштування за фахом.

Викладачам, які ведуть професійно-орієнтовані дисципліни й керують практикою різних рівнів, можна рекомендувати застосування ряду прийомів.

А. При розробці програм підготовки фахівців усіх рівнів звертати увагу не тільки на сучасні вимоги до професійних знань, умінь і навичок, але й на розвиток особистісних рис професіонала, тим самим реалізуючи вимоги компетентнісного підходу. За результатами нашого дослідження, найактивніше такі зміни необхідно впроваджувати у філологічні та фармацевтичні спеціальності.

При підготовці навчальних завдань особливу увагу звертати на розвиток професійно-значущих компетенцій, а також самостійне оволодіння навчальним матеріалом. Для оптимального результату можна рекомендувати використання проектних форм роботи, що вимагають вирішення кейсів, групових завдань тощо.

При підготовці завдань для проходження виробничої практики на всіх курсах – як безвідривної (у філологів), так і з відривом від навчальних занять (у психологів) – ввести обов'язковий самоаналіз для студентів при складанні звіту: які професійні та особистісні навички й уміння були ними набуті за період практики. Використовуючи професіограми та психограми, розробити шкалу самоаналізу оцінки розвитку професійних компетенцій під час проходження виробничої практики, оцінювання якої складатиметься з оцінки, виставленої самому собі студентом, який проходить практику, та оцінки керівника практики від підприємства.

Б. Викладачам, які ведуть навчальні дисципліни загального профілю, рекомендувати при підготовці лекційних, семінарських і практичних занять окреслювати чіткий зв'язок між змістом дисципліни, що вивчається, вміннями та навичками, що

формуються в ході навчання, і можливістю розвитку професійних рис, котрі сприятимуть застосуванню отримуваних знань на практиці. У рамках розробки навчальних програм для дисциплін, що викладаються на здвоєних спеціальностях, приділяти особливу увагу спадкоємності отримуваних знань, умінь і навичок.

В. Кураторам студентських груп слід звернути увагу на те, що однією із загальних проблемних зон у студентів незалежно від профілю підготовки є схематичне, спрощене бачення свого майбутнього у цілому та професійного майбутнього зокрема. Однією з основних функцій куратора є супровід студента під час процесу становлення професійної ідентичності та коригування негативних процесів у ході формування образу професіонала. У даному разі куратор групи виконує роль посередника, який привертає у разі потреби до цього процесу увагу психолога ВНЗ, викладачів, які читають професійно-орієнтовані дисципліни, керівника практики від ВНЗ, фахівця служби планування кар'єри, формування практичних компонентів загального та професійного образів Я. Актуальним при діагностиці становлення загальних і особистих кар'єрних очікувань буде використання методики «Якорі кар'єри» Е. Шейна.

У рамках позанавчальної роботи з групою куратор має стимулювати розвиток загальних і спеціальних професійних знань, умінь і навичок за допомогою запрошень для бесід зі студентами успішних випускників, які працюють за фахом, організації екскурсій на підприємства за профілем навчання.

Г. Службі планування кар'єри, що працює у ВНЗ, даємо такі рекомендації:

- виробити загальну концепцію супроводу студентів у процесі навчання у ВНЗ, основною метою якої має бути становлення професійної ідентичності майбутнього фахівця;
- сприяти усвідомленню студентом себе як представника конкретної професії;
- активно використовувати ще в стінах ВНЗ ділові та рольові ігри, що сприяють зануренню у типові ситуації, характерні для того чи іншого професійного середовища;
- привертати до цієї роботи провідних фахівців із профілю

навчання у ВНЗ, викладачів-практиків, кураторів груп, працедавців і керівників практик від ВНЗ і підприємства.

Список літератури

1. Анісімова Н. Ю. Проблема питання взаєморозуміння сучасних випускників та роботодавців України / Н. Ю. Анісімова // Проблеми і перспективи працевлаштування випускників вищих навчальних закладів: збірка Міжнар. наук.-практ. конф. : [матеріали]. – Донецьк : ДонНУЕТ, 2012. – С. 26–29.

2. Гога Н. П. Специфіка представлений о личности профессионала у студентов гуманитарного профиля обучения / Н. П. Гога // Спецпроект: аналіз наукових досліджень : матеріали V Міжнар. наук.-практ. конф. 17–18 черв. 2010 р. : у 3 т. – Д. : Біла К. О., 2010. – С. 40–43.

3. Гога Н. П. Роль эмпатийности в профессиональной структуре личности студентов гуманитарного профиля обучения / Н. П. Гога // Молодые ученые Харьковщины-2011: прогр. и материалы конф. молодых ученых, [Харьков], 16 апр. 2011 г. / М-во образования, науки, молодежи и спорта Украины, Нар. укр. акад. – Х. : Изд-во НУА, 2011. – С. 38–39.

4. Гога Н. П. Возможности применения профессиограммы для развития профессионального уровня молодых преподавателей / Н. П. Гога // Преподаватель как субъект и объект образовательного процесса. Век XXI : материалы Междунар. науч.-практ. конф., 1 февр. 2012 г. : [в 2 ч.] / Нар. укр. акад. [и др.]. – Харьков, 2012. – Ч. 1. – С. 13–14.

5. Гога Н. П. Гендерный компонент в представлениях о личности профессионала у студентов различных направлений подготовки // И. В. Головнева, Н. П. Гога / Матеріали за 8-а міжнародна научна практична конференція, «Новината за напреднали наука», 2012. – Т. 19: Психология и социология. – София : Бял ГРА-БГ ООД, 2012. – С. 28–33.

6. Гончарова Л. О. Проблема попиту на ринку праці / Л. О. Гончарова, Т. М. Куценко // Проблеми і перспективи працевлаштування випускників вищих навчальних закладів: збірка Міжнар. наук.-практ. конф. : [матеріали]. – Донецьк : ДонНУЕТ, 2012. – С. 154–156.